

در خمینی ذوب شوید

شهید صدر، بسط نظریه ولایت فقیه و قیام برای آن

احسان ابراهیمی

هریک به نحوی به تبیین و دفاع از ولایت فقیه میپردازند. محقق ناینی (۱۲۷۷-۱۳۵۵) که طبق تقریر مرحوم آملی به ولایت انتصابی عامه معتقد است و پس از وی محقق مامقانی، آیت الله بروجردی، شیخ حسین کاشف الغطاء، شیخ مرتضی حائری یزدی، سید محمدرضا گلپایگانی و... از دیگر بزرگانی به حساب می آیند که از ارکان ولایت عامه فقها دفاع میکنند.

اما درست در دورانی که خط مجاهدت شیعه به نقطه عطف خود رسیده و مقارن با اوجگیری نهضت امام روح الله در ایران، جهان تشیع شاهد ظهور نایغه ای جوان در آسمان فقهات است؛ ستاره فروزانی است که در این هماوردگاه دشوار، تنها به اندیشیدن و نظریه پردازی بسنده نکرد و جان بر سر راه آرمان خود نهاد و تمام هستی خویش را نثار راهی کرد که جز به مدد همت بزرگمردانی چون او، در جهانی سراسر ظلمت و جور، گشوده نخواهد شد و نیز گشوده نخواهد ماند؛ آیت الله شهید سید محمد باقر صدر.

شهید صدر، اسلام شناسی بصیر و عالمی آگاه به اوضاع زمان بود؛ فقیهی ژرف اندیش و مبتکر که فقه را تئوری برای عمل، و اسلام را در تمام عرصه ها دارای برنامه و قانون می دانست و بر اجرای قانونهای شرع را به عهده دارد و دایره اختیارات وی، بسیار گسترده است؛ ولی فقیه در دوران غیبت کبری، در رأس هرم قدرت و حکومت اسلامی قرار دارد و اجرای دستورها و فرمانهای وی، واجب است.

شهید صدر، پیروی و به کار بستن حکمی را که حاکم اسلامی براساس مصلحت صادر کرده باشد، برای تمام افراد، واجب می داند؛ گرچه از نظر دیگران شاید دارای مصلحت ملزمه نباشد. محدوده آن از مباحها فراتر است و آنچه را که بستگی به مصالح اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و نظامی دارد، در بر می گیرد (۲). این دیدگاه، نشانگر گستردگی حوزه اختیار حاکم اسلامی است و بیانگر این نکته که احکام برابر شرایط زمان و مکان، دگرگون می شوند و شناخت این دگرگونی بر عهده ولی فقیه است.

توجه به این نکته بایسته است که مقصود شهید صدر این نیست که در تمام این امور، حاکم مسلمانان دخالت مستقیم داشته باشد؛ بلکه بر این باور است که قوای کشور، این وظیفه را زیر نظر ولی فقیه انجام می دهند. شهید صدر یکی از راه حلهای رفع مشکلات جامعه رادخال و نظارت دولت بر بازار و امور اقتصادی می داند (۳).

ایشان به روشنی برای قوه مقننه و مجریه که مردم در گزینش آنها نقش دارند، مشروعیت قائل است و این امر را ناشی از جانشینی انسان از خداوند و پذیرش امانت الهی از سوی انسان می داند (۴).

شهید صدر، در رساله جمهوری اسلامی از قانونهای ثابت اسلام به عنوان

قیام عاشورایی مردم دین پناه ایران در تقابل با طاغوت و رژیم پهلوی از سال ۴۲ به رهبری روحانیت و در راس آن حضرت «امام روح الله»، ایثار سطوح گوناگون «امت» و در نهایت پیروزی نهضت در بهمن ۵۷، بی تردید یک حرکت دینی و در دفاع از حریم مقدس اسلام بود. با تحقق این رویداد بی بدیل، اندیشه ای نو در جهان اسلام متولد شد؛ اینکه با رهبری های یک «فقیه جامع الشرایط» و با ظهور قدرت ایمان و احساسات دینی امت می توان حتی بدون سلاح با طاغوت و طاغوتیان پیکار کرد و پیروز شد.

امام روح الله که در آن زمان عملا در جایگاه ولایت فقیهه واقع شده بود و اکثریت قاطع ملت رهبری سیاسی او را پذیرا شده بودند، انتخاب شکل حکومت را بر عهده ملت گذارد و جمهوری اسلامی را به عنوان پیشنهاد

مطرح ساخت. بدین ترتیب با همه پرسى فروردین ۵۸ و رای بی نظیر ۳۲/۹۸ درصد امت به جمهوری اسلامی، حاکمیت اسلام، رسماً به صورت یک «نهاد سیاسی دینی» محقق گشت.

بدون شک فقیه یگانه ای که توانست نظریه ولایت فقیه را، با لحاظ تمامی جوانب و وجوه آن، به تجربه بگذارد و آن را عملاً مبنای یک نظام سیاسی قرار دهد حضرت امام روح الله بود؛ اما آیا اصل نظریه ولایت فقیه نیز از بدایع و نوآوری های بنیان گذار جمهوری اسلامی است؟

انظار شیخ مفید، به عنوان نخستین فقیه برجسته عصر غیبت کبری، نشان میدهد که ولایت فقیه همزاد تولد فقهات در مذهب تشیع است. کتاب ابی الصلاح حلبی (۳۷۴-۴۴۷) با عنوان الکافی از این امر حکایت میکند که این کتاب نخستین متن فقهی است که در فصلی مجزا و مستقل به نام «تنبیه الاحکام» به بررسی زوایای گوناگون ولایت فقیه میپردازد.

ابن ادریس (۵۴۳-۵۹۸)، به پیروی از ابوصلاح، در فصل تنفیذ احکام، به جوانب مختلف ولایت فقیه میپردازد و

فقههای پس از او نیز، از محقق حلبی (۶۰۲-۶۷۶) که فقیه را به عنوان «من الیه الحکم» و دارای «حق النیابه» معرفی میکند و علامه حلبی (۶۴۸-۷۲۶) که فقیه مأمون را منصوب از طرف امام میدانند، تا شهید اول (۷۳۴-۷۸۶) که بر نیابت عامه فقیه تأکید میکند و آن را دلیل بر اقامه حدود و یا نماز جمعه میدانند، نوعاً به بررسی ولایت فقیه پرداخته اند.

محقق کرکی (۸۶۸-۹۴۰) با شفافیت کامل سومین فقیه است که بحثی مستقل در باب ولایت فقیه دارد و از نیابت عامه فقیهان دفاع میکند «اجماع و اتفاق اصحاب» را یکی از مدارک خود میداند. فقههای پس از وی نیز این رویه را میپذیرند.

ملا احمد نراقی (۱۱۸۵-۱۲۴۵) که آغازگر دوره جدید ولایت فقیه است و علاوه بر اجماع، به تنقیح مناصب گوناگون فقها و استقرای ادله فقهی آن میپردازد، صاحب عنوان (متوفای ۱۲۵۰) که این ولایت را به عنوان حکم و موضوع قبول میکند، صاحب جواهر (متوفای ۱۲۶۶) که به صراحت و روشنی ولایت انتصابی فقیه را قبول میکند و آن را «اقتضای طعم فقهات» میدانند (۱) و شیخ انصاری (۱۲۱۴-۱۲۸۱)، که تحولات فکری حوزه های فقهات در دوره اخیر مرهون دفتهای اوست، دیگر فقیهان این عصرند که

... من تعظیظکم علیکم فی روضه راجعه
ولایت امام باقر علیه السلام
و انما هی منتهیة الیه فی الامم و الارث
مشروطه و استقامت دولت و حاکمیت
و تقاضای عدالت و انصاف و انصاف
و انصاف ...

- هدف دولت اسلامی در روابط خارجی اش، بسط و گسترش نور اسلام و انتقال مشعل این رسالت عظیم به تمامی دنیاست، نیز جانبداری از عدالت و حقانیت در امور جهانی و عرضه و تقدیم الگوها و ارزش های والای اسلام از این گذر؛ همچنین یاری رساندن به تمامی مستضعفان و رنجدیدگان کره خاکی و پایداری و مقاومت در برابر استثمار و طغیانگری.
- سید محمدباقر در عراق و در قامت یک مرجع تقلید و پسرعمویش امام موسی در لبنان و مصر، ضمن یک همکاری درخشان، برای تحقق هدفی بزرگ وارد میدان شدند: بیدار کردن پیکر خمود و غفلت زده دنیای اسلام، حرکت به سوی وحدت مسلمین و بالاخره قیام برای کنار زدن سایه سنگین و ننگین استکبار از سر امت اسلام و استقرار حکومت جهانی اسلام.

نبض - ارگان بسیج دانشجویی

پردیس دانشکده های فنی دانشگاه تهران

حکومت، که شعبه ای از ولایت مطلقه رسول الله است، یکی از احکام اولیه اسلام است؛ و مقدم بر تمام احکام فرعی، حتی نماز و روزه و حج است... حکومت می تواند قراردادهای شرعی را که خود با مردم بسته است، در موقعی که آن قرارداد مخالف مصالح کشور و اسلام باشد، یکجانبه لغو کند. و می تواند هر امری را، چه عبادی و یا غیر عبادی است که جریان آن مخالف مصالح اسلام است، از آن مادامی که چنین است جلوگیری کند.

امام روح الله خمینی

صحیفه، ج ۲۰، ۴۵۲

مدیر مسئول: علیرضا امامی

سردبیر: محمد ثقفی

پیامک: ۰۹۱۲۷۶۳۹۲۲۴

nabz@bddf.ir

nabzbddf.parsiblog.com

www.bddf.ir

کمیسیون مربوطه بررسی شده بود! این طرح که با حذف بندهایی از قانون مطبوعات، عملاً راه را برای نفوذ عناصر ضدانقلاب، مصونیت نویسندگان در نوشتن علیه خدا و مقدسات و... بازگذاشته بود، با استقبال گسترده رسانه‌های دشمن مواجه شد. رهبری در جلسه‌ای با شخصیت‌های شاخص این جریان، به اشکالات جدی و استراتژیک این طرح پرداختند، و سپس در پیامی به نمایندگان مجلس، از آنان خواستند تا در نتایج این طرح، تأمل نمایند. اما این پیام و تذکر دلسوزانه رهبری، اثربخش نبود و این طیف همچنان بر طبل خواسته‌های سیاسی خود می‌کوفت و هم‌صدا با خبرگذاری‌های بیگانه، با جوسازی و دروغ‌پراکنی به حمایت از این طرح می‌پرداخت. پس از اصرار تنی چند از نمایندگان مجلس برای کشیدن این طرح به صحن علنی مجلس، از آنجائیکه این طرح با اشکالات اساسی مواجه بود و مصالح دشمنان را تأمین می‌نمود، رهبری به دنبال نگرانی مردم و مراجع عظام تقلید، براساس حق شرعی ولی فقیه که در اصول ۵، ۵۷ و ۱۱۰ قانون اساسی بر آن تأکید شده است با ارسال نامه‌ای خطاب به رئیس و نمایندگان مجلس، از ادامه این انحراف و فتنه جلوگیری نمودند. این واقعه، نقطه عطفی در کوتاه کردن دست مزدوران و بیگانگان از مطبوعات کشور بود و هر آنچه دشمنان نظام توسط عناصر داخلی خود رشته بودند، پنبه کرد: «آنچه تاکنون همه تحرکات ما را برای براندازی نظام جمهوری اسلامی ایران با ناکامی مواجه ساخته است، اعتقاد مردم ایران به ولایت فقیه است؛ چراکه ولایت فقیه برای ما و گنجینه‌های اطلاعاتی ما، یک واژه بی‌تعریف است؛ به طوری که ما به هیچ وجه نمی‌توانیم محل حضور و حتی میزان برد احکام ولی فقیه را پیش بینی کنیم!»^۳

۱. دیوید کیو، مأمور سازمان سیا
۲. کتاب هویت، ص ۷۰
۳. استتلی روم، معاون رئیس سازمان امنیت ملی آمریکا

اساس شکل‌گیری انقلاب اسلامی و استمرار آن، برپایه فرهنگ اصیل اسلامی و معیارهای الهی بوده است. از همین رو دشمنان نظام، پس از شکست در پروژه‌های نظامی، به استفاده از ابزارهای فرهنگی به عنوان روشی جدید روی آوردند: «مهمترین حرکت در جهت براندازی جمهوری اسلامی، تغییر فرهنگ جامعه ایران است.»^۱ در همین راستا با تصویب بودجه‌های کلان، ایجاد رسانه و اتاقهای فکری و استراتژی «رخنه و نفوذ» در عناصر حقوقی و ساختاری نظام، فعالیت‌های گسترده‌ای را برای سامان دادن به فرآیند استحاله از درون نظام تدارک دیدند: «هرکس می‌تواند امتیاز نشریه بگیرد و از این تربیون به مبارزه برخیزد»^۲. این حرکت خزنده، با رشد چارچ گونه مطبوعات، پس از تحولات سیاسی دوم خرداد ۷۶، و درسایه حمایت عناصر نفوذی، فعالیت‌های تخریبی خود را آغاز کرد و با فریب افکار عمومی از طریق مطبوعات زنجیره‌ای، القاء شبهه و دروغ، و استفاده از کلمات مقدسی چون آزادی، جامعه مدنی و...، سست کردن پایه‌های اعتقادی مردم و از بین بردن اعتماد مردم به نظام را هدف کار خویش قرار داد. در این میان، رهبری بارها و در زمانهای مختلف، وجود این حرکت مودیانه را به مسئولین هشدار دادند. تصویب طرح اصلاحیه قانون مطبوعات در مجلس پنجم، فضایی را برای جلوگیری از سیاستهای باز ضدفرهنگی وزارت ارشاد ایجاد کرد. اما این جریان زخم خورده، تلاش گسترده‌ای را در جهت مخالفت با این طرح و به دست گرفتن افکار عمومی آغاز نمود. روزنامه‌های زنجیره‌ای با استفاده از تیتراهای اهانت آمیز، نقدهای مغرضانه سیاسی و با حمایت بنگاه‌های خبری بیگانه، به جنجال آفرینی پرداختند که از آن جمله می‌توان به تیتراژ «سلام» و «گائله کوی دانشگاه (تیرماه ۷۸)، اشاره کرد. چندماه پس از تصویب نهایی این طرح و شکست تلاش‌های این طیف، مجلس ششم در اولین گام، طرحی جدید در مقابله با طرح قبلی ارائه داد. طرحی عجولانه، با انگیزه‌های حزبی و سیاسی که به اعتراف طراحان آن، تنها ۲۱ ساعت در

خط خلافت، خط شهادت

درآمدی بر نظریه ولایت فقیه در دیدگاه شهید صدر

سحر مهرورز

گواهی‌ای که نشان دهنده دخالت خدا به منظور حفظ خلیفه‌اش از انحراف و رهبری او به سوی کمال است... ما این دخالت خدایی را در هدایت انسان، خط شهادت یا گواهی انبیا می‌نامیم.»^(۳)

آیت الله شهید صدر مراحل خلافت انسان و گواهی پیامبران را به چهار مرحله تقسیم می‌کند. پس از سه مرحله اول که فطرت اولیه، اختلاف و انحراف از فطرت، و خلافت و گواهی پیامبران و امامان است مرحله چهارم، آغاز می‌شود که همان گواهی و نظارت مراجع تقلید است. ایشان بر این باور است که در این مرحله، خط گواهی از خط خلافت که در شخص پیامبر و امام به هم پیوسته بود، از هم جدا شد و خط خلافت به مردم و خط گواهی به عهده مراجع تقلید گذاشته شد. خط گواهی سه وظیفه خطیر را به عهده مرجع می‌گذارد که از جمله آن مراقبت دقیق در اجرای احکام اسلام بین مردم است.

نسبت به خط خلافت در عصر غیبت دو حالت متصور است. حالت اول آن که امت محکوم قدرت طاغوت است و از خود آزادی ندارد و نمی‌تواند حق خلافت عامه‌اش را انجام دهد. در این صورت، خط خلافت مانند خط شهادت به شخص مرجع برمی‌گردد و هر دو خط را او باید به عهده بگیرد. حالت دوم آن که امت با جنبش‌هایی بخش، خود را از زیر بار سلطه طاغوتیان آزاد کرده باشد. در این حالت، خط خلافت به خود مردم باز می‌گردد و مسؤولیت رهبری سیاسی و اجتماعی مردم به خود مردم سپرده می‌شود.

اکنون سؤالی که مطرح می‌شود آن است که با فرض جدایی خط خلافت و گواهی، مراقبت دقیق فقیه در اجرای احکام اسلامی بین مردم چگونه انجام خواهد پذیرفت؟ پای نوشتن‌ها:

۱. خلافة الانسان وشهادة الانبياء، بیروت، دارالتعارف للمطبوعات، ۱۳۹۹ ق، ص ۱۳
۲. همان، ص ۱۴
۳. همان، ص ۲۳

اگر چه جواز تصرف فقیه در برخی امور اجمالاً مورد پذیرش تمام فقهای امامیه است و ولایت فقیه، از جمله مباحثی است که هیچ فقیهی را در تاریخ شیعه سراغ نداریم که آن را به طور کل منکر باشد، اما، حدود و اختیارات ولی فقیه از مسائلی است که همه فقیهان در آن بر یک قول نیستند.

در این نوشتار قصد داریم به بازخوانی اجمالی اندیشه آیت الله سید محمد باقر صدر پیرامون ولایت فقیه بپردازیم. ایشان به عنوان یکی از بزرگ‌ترین اندیشمندان مسلمان، علوم اسلامی را با سبکی نو مطرح کرده و به مسائل روز و مبتلابه جامعه اسلامی پرداخته است. وی از علمایی است که از انقلاب اسلامی ایران حمایت کرد و در ترسیم خطوط و شاخصه‌های جمهوری اسلامی سهیم گردید. تالیف مجموعه جزوات «اسلام زندگی را رهبری می‌کند» از جمله این اقدامات است. وی یک سال قبل از شهادت خود در پاسخ به سؤال شش نفر از علمای لبنان در توضیح مبانی جمهوری اسلامی نظریه «خلافت انسان و شهادت انبیا» را تبیین کرد. چندان که از آثار به جای مانده بر می‌آید، ایشان پیش از این به ولایت عامه انتصابی فقیه قائل بوده‌اند.

شهید صدر معتقد است در خلافتی که خداوند در قرآن از آن حکایت کرده جنس آدمی به طور کلی منظور است.^(۱) وی درباره گستره خلافت انسان می‌نویسد:

«... مسأله خلافت انسان در قرآن، در حقیقت شالوده حکومت انسان بر هستی است و حکومت بین مردم همه از ریشه همان خلافت سرچشمه می‌گیرد ... بدین ترتیب حکومت انسان بر خود هم بر این پایه درست می‌شود. چنان که حکومت مردم بر مردم، یعنی حق حاکمیت ملی نیز به عنوان خلیفه خدا بودن انسان‌ها می‌تواند مشروع و قانونی باشد.»^(۲)

وی دومین پایه نظریه خود درباره ایجاد دولت اسلامی را مفهوم «شهادت» قرار داده است. این واژه در اندیشه وی از جنبه حقوقی صرف خارج شده و مفهومی سیاسی به خود می‌گیرد. آن جا که بحث از ضرورت وجود گواه است اینگونه مطرح می‌کند که: «خدای بزرگ در کنار خط خلافت انسان بر روی زمین، خط گواهی انبیا را رسم کرده است،

امامت و امت در حرکت

برداشتی از گفتار «اهلبت و اهلجت»

دکتر شریعتی

هدای رنجی

«اگر امامت نباشد، اگر رهبری نباشد، اگر هدف نباشد، اگر حسین نباشد و اگر یزید باشد، چرخیدن بر گرد خانه خدا با خانه بت مساوی است... چنانکه حسین، همان که حج را نیمه تمام گذاشت، کسانی که در غیبت حسین، همچنان به طواف ادامه دادند مساوی هستند با کسانی که در همان حال بر گرد کاخ سبز معاویه در طواف بودند.»

این است رابطه امت و امام از دیدگاه دکتر شریعتی و در آنجاست که یک امت در لحظات سخت باید تاثیر خود را بگذارد. ولی برای بیان این رابطه نیازمند این هستیم که بدانیم که امام کیست و چرا پیامبر فرمودند: «هر کس بمیرد در حالی که امام زمان خود را نشناخته به مرگ جاهلی مرده است.» آیا واقعا امامان ۱۲ اسم معصوم مقدس مالوراء طبیعی هستند که فقط باید حب آنها را در دل داشت و انسان را از هر مسئولیتی مبری می کند و اعتقاد به اینکه ولایت به درد خلق و اداره جامعه نمی خورد بلکه به خدا کمک می کند!! و در اداره جهان طبیعت دست اندر کار است؟

مردم باید زمام خود را به دست ولی (امام) بدهند وگرنه به گمراهی افتاده اند... زیرا امامت؛ منصبی است الهی و نه شورائی و انتخابی... امامت یک حق ذاتی است ناشی از ماهیت خود امام نه ناشی از عامل خارجی انتخاب.

شناخته میشود (زیرا که) العلماء حکام علی الناس. اما آیا وصایت در این راه یعنی اصل حکومت انتصابی موروثی و سلسله ارثی تنها بر مبنای نژاد و قرابت خانوادگی یا یک توصیه پیغمبر به فرمان خدا برای نشان دادن لایق ترین، ذی حق ترین، بر مبنای علم و تقوا که در خاندان اویند. وعصمت او یعنی ذات مخصوص استثنایی خاص موجودات غیبی که از نوع انسان خاکی نیستند و لغزش و خطا نمی توانند کرد و یا اعتقاد به پاکی و تقوای رهبران فکری و اجتماعی؛ پیشوایان مسئول ایمان؛ علم و حکومت مردم؛ یعنی نفی حکومت خائن؛ نفی پیروی از عالم ناپاک.

« تداوم و استمرار رهبری پیامبر را - در طول دوره نسل - دوازده امام به عهد دارند که از بالا و از طرف فرماندهی انقلاب اسلامی و نخستین رهبر نهضت (یعنی حضرت محمد) بر اساس وصایت تعیین شده اند که آخرین آنان امام دوازدهم است که تا قیامت؛ رهبری جامعه اسلامی را بر عهده دارد .... وصایت اینست؛ مردم باید زمام خود را به دست ولی (امام) بدهند وگرنه به گمراهی افتاده اند...»

زیرا امامت؛ منصبی است الهی و نه شورائی و انتخابی... امامت یک حق ذاتی است ناشی از ماهیت خود امام نه ناشی از عامل خارجی انتخاب.» بنابراین در فلسفه سیاسی تشیع استقرار حکومت اسلامی در

همه اشکال آن لزوما و لاجرم مبتنی بر اصل ولایت خواهد بود. در این دیدگاه محمد هم رسول خداست؛ هم امام است و هم ولی (سرپرست) امت؛ و آمده است تا جامعه (امت) را از ضلالت و جهالت رهائی بخشد. بعد از پیغمبر؛ وظیفه رهبری و رسالت از منبع الهی به جانشینان آنان (فقها) محول میشود. بنابراین دوام و قوام جامعه به وجود امام بستگی دارد. به قول دکتر شریعتی: «امام پیشوا است و عامل حیات و حرکت جامعه (امت) است؛ وجود و بقای اوست که وجود و بقای جامعه را ممکن میسازد. حیات وجود امت (جامعه) مستلزم روحی است بنام امام... بنابراین انسانی که امام خود را نمی شناسد بمانند گوسفندی است که شبان خود را گم کرده باشد»

هرگز از آرمان خود باز نخواهم گشت

سوگند که در مسیر خود
موانع بازدارنده، زیاد می بینم
سوگند که تلاش بی نتیجه زمانه
مرا از اراده ام باز نخواهد داشت
هر چند هم که روزگار خیانت پیشه بیهوده بکوشد
تا بر سر راهم سختیهائی را فراهم آورد
و همه شرایط دست به دست هم دهند
و بر درد و رنج من بیفزایند
و ابرهای غم و اندوه
در افق اندیشه ام انباشته شوند
و تیره و انبوه شوند
هرگز از آرمانهای خود باز نخواهم گشت
حتی اگر دو پای من خونین شوند
هرگز، هرگز
اوجها را رها نخواهم کرد
هدفم بالاتر و برتر از همه چیز است
من می دانستم که راه حق پر از خار است
و خالی از ریحانی که عطر خویش را در میان جویها
بپراکند

اما من حرکت بر رد گامهای پیشینیان را آغاز کردم
و راه آنان را پی گرفتیم
زیرا تا هنگامی که مجاهدی
هر چند تنها در میان لشکری باشد
و تا زمانی که خداوند،
جند خویش را که اندکند نصرت دهد
حق در این هستی، جاودان خواهد ماند
و هرچه غیر از حق نابود خواهد شد
و من همواره ترانه سر خواهم داد که:
«مسلمانم و باطل را نخواهم پذیرفت.»
ای اسلام!

ای محبوب!
ای که سختیها با تو آسان می شوند
و استجابت دعوت گرانبایه و عزیز تو
تلخیهای روزگار را شیرین می کند
در هستی چیزی بالاتر از تو نیست
و حق همواره اعتلا می یابد
و در سراسر گیتی
مبانی و اصول ارزشمند و عادلانه تو
اجرا خواهند شد

شهید بنت الهدی صدر

یکی از شکنجه های خود گفتند که سرانجام به آرزوی خود یعنی تشکیل حکومت اسلامی رسیده اند و کشته شدن یا زنده ماندن برایش مهم نیست.

سرانجام ایشان در ۱۳۵۸ شمسی به طرز فجیعی در زندان به شهادت رسید.

تعدادی از اندیشه های شهید صدر:

- ضرورت تشکیل حکومت اسلامی: اندیشه سیاسی شهید صدر پس از تطوراتی در نهایت همان «خلافت مردم با رهبری فقیه» است که جلوه ای این دیدگاه در جمهوری اسلامی است.

- آزادی: از نظر ایشان آزادی به معنای آزادی خود انسان از نفسش (جهاد اکبر) و نفی سلطه دیگران بر خود انسان (جهاد اصغر) است.

- عدالت اقتصادی، اجتماعی

- نظریه منطقه الفراغ: ایشان با طرح این نظریه جایگاه انعطاف پذیری قوانین در اسلام را بیان می کند.

چهره نظریه پرداز جمهوری اسلامی

شهید آیت الله محمد باقر صدر

محمد مهدی اورعی

شهید صدر در خانواده ای اهل علم و معرفت متولد شد. ایشان دارای استعداد سرشاری بودند آنچنان که در ۱۷ سالگی از شیخ الریثی اجازه اجتهاد گرفتند. و در ۳۸ سالگی پس از رحلت آیت الله حکیم به مرجعیت رسیدند. ایشان بر دانش های گوناگون تسلط داشتند و در بحث های اصولی و فقهی سرآمد بودند. گستردگی علوم تحت تسلط او به قدری بود که مشاور اقتصادی رییس جمهور وقت مصر تحت تاثیر افکار اقتصادی ایشان بود. از اساتید برجسته ایشان میتوان به آیت الله خویی و محمد تقی جوهری اشاره کرد و از شاگردان برجسته وی محمود هاشمی شاهرودی و سید کاظم حسینی حائری را میتوان نام برد. اولین اثر وی در ۱۷ سالگی نگاشته شد و در ۲۴ سالگی نیز

اثر «فلسفتنا» را به رشته تحریر در آوردند. در مجموع ۲۶ اثر از ایشان به جای مانده که تنوع این کتب از ریاضیات و اقتصاد است تا مسائل فقهی و اصولی. و از آثار ایشان می توان به «اقتصادنا» اشاره کرد.

ایشان همپای کار علمی مبارزات گسترده ای را علیه رژیم بعثی انجام دادند. از مبارزات ایشان می توان به پایه گذاری «حزب الدعوة الاسلامی»، فتواها، سخنرانی ها و کتب فراوان ایشان در مبارزه اشاره کرد. پس از انقلاب اسلامی ایشان با فتوای مردم عراق را به مبارزه مسلحانه علیه آن رژیم دعوت کرد و در این راه زندان های سختی را متحمل شدند. ایشان بارها در بازداشت ها به دلیل حمایت از انقلاب و امام (ره) مورد تهدید واقع شده بودند و در

ادامه از صفحه اول ...

قانون اساسی یاد می کند و محدوده کار قوه مقننه را در قانونهای دگرگون شونده و جایی که قانون ویژه ای وجود ندارد - و از آن به منطقه الفراغ یاد میکند - می داند و در احکام دگرگون شونده بر این باور است که اگر مجتهدان آرای گوناگونی داشتند، قوه مقننه می تواند یکی از آن دیدگاهها را برای چهارچوب قانون گزینش نماید(۵) و در مواردی که از سوی شرع، قانونی بر واجب و یا حرام نرسیده و امر و نهی وجود ندارد، قوه مقننه می تواند قانون وضع کند و این، بیشتر موارد عرفی و اجتماعی را در بر می گیرد(۶).

وی بر این باور است که هدف دولت اسلامی در روابط خارجی اش، بسط و گسترش نور اسلام و انتقال مشعل این رسالت عظیم به تمامی دنیاست، نیز جانبداری از عدالت و حقانیت در امور جهانی و عرضه و تقدیم الگوها و ارزش های والای اسلام از این گذر؛ همچنین یاری رساندن به تمامی مستضعفان و رنجدیدگان کره خاکی و پایداری و مقاومت در برابر استعمار و طغیانگری، به ویژه در جهان اسلام که ایران، جزء جدایی ناپذیر آن به شمار می آید(۷).

شهید صدر نه تنها قهرمان میدان اندیشه و نظر بود، بلکه در حوزه عملی سیاسی و در صحنه های اجتماعی هم حضوری فعال و خیره کننده داشت. از نگاه او، مشکل جوامع اسلامی نه فقط در عقب ماندگی فکری و علمی، بلکه در بی عملی سیاسی و گرفتاری در چنگ حکومت های ظالم و غریب دینی بود. به همین دلیل، از همان آغاز نوجوانی با توجه به هوش و ذکاوت و حساسیتی که نسبت به اسلام و مسلمانان داشت، وارد فعالیت های سیاسی شد.

به لحاظ نظری، تشکیل حکومت جهانی اسلام یکی از اندیشه ها و اهداف اصلی او در کارهای علمی و تحقیقاتی بود. از نظر شهید صدر، حکومت اسلامی، نه تنها یک ضرورت دینی، که گذشته از آن برای تمدن بشری نیز یک ضرورت است؛ چرا که یگانه راهی است که می تواند استعداد های انسان را شکوفا سازد و او را تا جایگاه حقیقی اش که پایگاه والای تمدن انسانی باشد، بالا ببرد و از پراکندگی ها و عقب ماندگی ها و تباهیها رهایی بخشد.

از لحاظ عملی هم شهید صدر برای تشکیل حکومت اسلامی وارد مبارزه ای بی امان با رژیم حاکم بر عراق شد و با تأسیس «حزب الدعوة الاسلامیه»، فعالیت سیاسی گسترده ای را برضد حزب بعث عراق سامان داد. شهید صدر بر لزوم فعالیت های تشکیلاتی در مبارزات سیاسی و نیز مبارزه مسلحانه تأکید می کرد.

بدین ترتیب سید محمدباقر در عراق و در قامت یک مرجع تقلید و

اخبار

به کوشش امید زکی زاده

- اعتراف وزارت دفاع آمریکا پنتاگون: ایران قدرت اول منطقه استسختن گوی وزارت دفاع آمریکا در اظهار نظری نادر، ایران را از نظر نظامی «بسیار قدرتمند» توصیف کرد. «جف مورل»، سخنگوی پنتاگون که با شبکه تلویزیونی اختصاصی این وزارتخانه یعنی فاکس نیز سخن می گفت، تصریح کرد: «ایران هم اکنون از نقطه نظر نظامی بسیار قوی است». وی ادامه داد: «این حقیقتی است که همه کشورهای منطقه خاورمیانه آن را دریافته اند و به آن باور دارند.»
- این اعتراف سخنگوی رسمی پنتاگون از آن رو حائز اهمیت بوده که چند سالی است آمریکایی ها تلاش می کنند برنامه هسته ای ایران را به عنوان مهمترین جنبه قدرت منطقه ای و فرامنطقه ای آن معرفی کنند و بعد نتیجه بگیرند که حتما باید جلوی این برنامه را گرفت. اما اظهار نظر جف مورل نشان می دهد، آمریکایی ها کاملا دریافته اند که جنبه های قدرت ملی ایران بسیار متنوع تر از آن است که در برنامه هسته ای خلاصه شود.
- حضور دانشجویان کفن پوش عدالتخواه و شهادت طلب در حرم مطهر رضوی در دفاع از قدس شریف و لیبک به رهبری
- پانصد دانشجوی عدالتخواه و شهادت طلب مشهدی به منظور اعلام آمادگی جهت دفاع از مسجد الاقصی و لیبک به رهبر معظم انقلاب، در روز اول فروردین کفن پوش در حرم رضوی حضور یافتند. این دانشجویان پس از راهپیمایی در شهر مقدس مشهد و اعلام آمادگی

پسرعمویش امام موسی در لبنان و مصر، ضمن یک همکاری درخشان، برای تحقق هدفی بزرگ وارد میدان شدند: بیدار کردن پیکر خمود و غفلت زده دنیای اسلام، حرکت به سوی وحدت مسلمین و بالاخره قیام برای کنار زدن سایه سنگین و ننگین استکبار از سر امت اسلام و استقرار حکومت جهانی اسلام. مجاهدتهای دو پسرعمو، بعدها نتایج فوق تصویری را به بار نشاند: انتفاضه عراق، مقاومت حزب الله لبنان، جنبش اخوان المسلمین مصر، هسته های مقاومت اسلامی فلسطین، هسته های مقاومت شیعیان در عربستان و یمن و بسیاری دیگر از جنبشهای اسلامی در نقاط مختلف جهان اسلام و مهمتر از همه شکل گیری آرایشی جدید در اندیشه متفکرین مسلمان و گشودن افقی تازه پیش روی امت اسلامی در جهت تحقق آرمانهای نورانی اسلام.

شهید صدر، پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران نیز، هم در عمل و هم در فکر و اندیشه، به پشتیبانی از انقلاب اسلامی برخاست و ضمن دعوت از مردم عراق و اعراب برای انقلاب، آنان را به تبعیت از الگوی حضرت امام دعوت کرد. در نظر او، امام، کسی است که امیدها بدو بسته است، و با این نگاه، به پیروان و شاگردانش خطاب میکرد «در مرجعیت و آرمانها و انقلاب امام خمینی ذوب شوید، همانسان که او خود در اسلام ذوب و فدا شد». از نگاه شهید صدر کسانی که در ایران در راه دفاع از اسلام و مسلمین کشته می شوند، شهید هستند و خداوند آنان را با امام حسین(ع) محشور میگرداند.

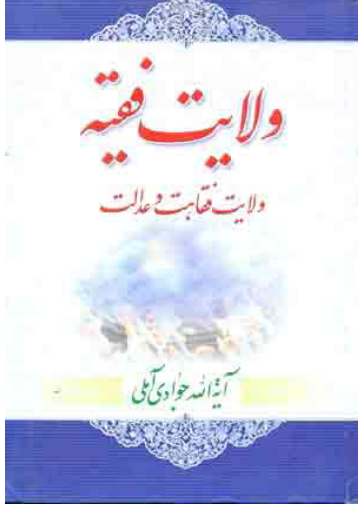
سرانجام شهید صدر خود نیز، بهمراه خواهر عالمه اش بنت الهدی، در راه آرمان و هدف بزرگش توسط رژیم بعث به شهادت رسید و بدین سان، یکی از بزرگترین سرمایه های فکری جهان اسلام در حالی از میان ما رخت بر بست که عرصه های مختلف اندیشه، حوزه های علمیه و بالاتر از همه نهضت جهانی اسلام این روزها سخت محتاج نوآوری ها، ابتکارات و اندیشه های والای آن یگانه دوران هستند.

پی نوشت:

- (۱) با این حال صاحب جواهر، ولایت بر اموال و انفس را، فراتر از ولایتی که مربوط به تدبیر و تنظیم باشد، نمیپذیرد.
- (۲) الفتاوی الواضحه/ص ۱۱۶
- (۳) اقتصادنا/ص ۴۵۴؛ دارالتعارف، بیروت
- (۴) الاسلام بقود الحیاء، ترجمه بخشی از آن با عنوان «جمهوری اسلامی»/ص ۱۱
- (۵) همان/ص ۱۶
- (۶) جمهوری اسلامی/سید محمد باقر صدر، ترجمه سید جعفر حجت
- (۷) الاسلام بقود الحیاء/ص ۱۵

در بوستان اندیشه ولایت فقیه، ولایت فهاقت و عدالت

آیت الله عبدالله جوادی آملی استاد جوادی آملی از شاگردان برجسته علامه طباطبایی و صاحب نظر در فلسفه اسلامی و تفسیر است. این کتاب را که درس های استاد در دهه ی هفتاد و بعضاً هشتاد است، می توان پاسخی به نظرات آیت الله منتظری در درس های اواخر دهه سی شصتس درباره سی ولایت فقیه و نظرات افراد دیگری چون حائری یزدی (نوه سی آیت الله حائری یزدی معروف) در کتاب «حکمت و حکومت» و اظهار نظرهای محسن کدیور در «نظریه های دولت در فقه شیعه» دانست.

«الهی بودن مشروعیت حکومت» و عدم دخالت عنصر خواست مردم در آن، نکته سی محوری است که استاد در این کتاب بر آن پا می فشارد. مدون کردن بیان سی های شیوایی از دلایل عقلی و نقلی در اثبات ولایت فقیه و چگونگی و حدود آن از ویژگی های منحصر به فرد این کتاب است.

فصول این کتاب به مفاهیم بنیادین قانون و آزادی، ادله سی عقلی و نقلی ولایت فقیه، تفاوت ولایت فقیه با وکالت فقیه و بحثی درباره سی امام خمینی و نهضت اسلامی ایران پرداخته است. فصل پایانی کتاب به پرسش ها و پاسخ های مهمی درباره سی سؤالات روز اختصاص داده شده است که بسیار راهگشا و موشکافانه است.

اگر خدا به ما عنایت نکرده بود به کجا رفته بودیم؟ ما باید قدر بدانیم که خدا ما را انتخاب کرده است برای پیاده کردن حکومت صالحین و مستضعفین. ما باید قدر بدانیم این مطلب را که خدا از بهترینان امتش را - از آدم تا کنون - برای رهبری ما قرار داده. آنقدر مطیعش باشیم و آنقدر حمایتش کنیم که خدا وارثان زمین و یاران امام زمان(عج) را هم از ما برگزیند. حمید صالحی - دانشجوی مهندسی مکانیک دانشکده فنی تاریخ شهادت: ۶۵/۱۲/۱۲